

*Hoscienna
Gulczyńska*

Centrum Badania Opinii Społecznej

ul. Żurawia 4 skr. pt. 24

00-955 WARSZAWA 15

SEKRETARIAT: 28-37-04; 29-35-69
ZESPÓŁ REALIZACJI BADAŃ: 40-56-41

Telefon dyżurny: 21-34-34
Telex: 816-436

BS/46/19/90

OPINIE O MATERIALNYCH WARUNKACH ŻYCIA W LUTYM 1990 R.

Komunikat z badań

Warszawa, luty 1990 r.

Kondycja materialna społeczeństwa - po kilku tygodniach wdrażania planu gospodarczego L. Balcerowicza - była jednym z głównych problemów kolejnego sondażu CBOS¹. Jego wyniki wskazują na narastające przekonania o pogarszaniu się poziomu życia ludności: opinię taką wyraża obecnie 3/4 badanych, niespełna 20% uważa, że poziom ten nie zmienia się, 5% - iż wzrasta. W porównaniu z listopadem ubiegłego roku zauważa się znaczny wzrost pesymizmu (tab.1): liczniejsza jest grupa respondentów wyrażających pogląd na temat spadku poziomu życia (o 15%), rzadziej wskazuje się na jego stabilność (o 9%) lub poprawę (o prawie 6%). Zmiany te nastąpiły w bardzo krótkim czasie (podczas gdy opinie notowane w listopadzie '88 i listopadzie '89² były identyczne), a wynikają z wdrażania planu Balcerowicza. Już w połowie stycznia³ przewidywano niemal powszechnie (87%), że będzie powodował on obniżanie poziomu życia ludności. Utrzymuje się przekonanie, iż tendencja taka potrwa dłużej niż pół roku (79% w styczniu i obecnie). Trochę zaś zmniejszyły się obawy o znaczne obniżanie się poziomu życia (odpowiednio 84,5 i 81,5%).

Podobnie krytyczne są bieżące oceny materialnych warunków życia społeczeństwa: 76,5% ankietowanych określa je jako raczej złe, złe lub bardzo złe, tylko 4% - jako pozytywne (16,8% - jako ani dobre, ani złe). Warto zaznaczyć, że oceny te utrzymują się na tym poziomie w całym rozpatrywanym okresie⁴.

Korzystniej natomiast respondenci oceniają własną sytuację materialną: najczęściej jako średnią (46,3%), nieco rzadziej jako złą (44,6%), stosunkowo rzadko jako dobrą (9%).

¹ "Aktualne problemy i wydarzenia (2)" - sondaż zrealizowany w dniach 16-19 lutego '90, na ogólnopolskiej reprezentacji dorosłej ludności N=1498.

² "Jak minął rok 1988?" - listopad '88, sondaż zrealizowany na ogólnopolskiej reprezentacji N=1468; "Aktualne wydarzenia (15)" - listopad '89, ogólnopolska reprezentacja dorosłej ludności N=1497.

³ "Aktualne problemy i wydarzenia (1)" - styczeń '90, ogólnopolska reprezentacja dorosłej ludności, N=1486.

⁴ Por. opracowanie CBOS: "Nastroje społeczne w lutym '90".

Porównując oceny te z wcześniejszymi sondażami, można mówić o nieznacznych (do 10%) wahaniach, jakim podlegają (tab.2). Najgorsze były opinie z września '89 (przy bardzo korzystnych wówczas nastrojach politycznych).

Rozpatrując z kolei oceny sposobu gospodarowania budżetem w gospodarstwach domowych respondentów, zauważa się (tab.3), że najwięcej tracą na skutek inflacji ci, którzy żyjąc bardzo oszczędnie, mogli odłożyć na poważniejsze zakupy (od listopada '88 jest ich mniej o ponad 10%). Wzrosły natomiast odsetki tych, którym powodzi się gorzej - pieniędzy wystarcza tylko na najtańsze jedzenie, ale nie zawsze na ubranie. Skrajne grupy: dostatku (pieniędzy wystarcza na wszystko, bez potrzeby ich oszczędzania) i nędzy (pieniędzy nie wystarcza nawet na najtańsze jedzenie) są niewielkie - odpowiednio 2,9 oraz 2,7%. Zaobserwowano przy tym pewną prawidłowość: o ile liczebność grupy żyjących w dostatku jest w kolejnych badaniach stabilna, o tyle żyjących w nędzy stopniowo (choć nieznacznie) zwiększa się. Częściej niż w ubiegłych latach respondentom starcza tylko na najtańsze jedzenie lub na najtańsze jedzenie i ubranie (obecnie w takiej sytuacji znajduje się odpowiednio 14 i 28% gospodarstw). Przeważająca większość (62,8%) ankietowanych nie widzi różnic między sytuacją własną a innych, znanych im rodzin. Pozostali znacznie rzadziej uważają, że wiedzie im się lepiej (11,7%) niż, że gorzej (25,2%) od innych (w sondażu przeprowadzonym w pierwszych dniach lutego '90⁵ wśród pracowników gospodarki uspołecznionej grupy te były niemal równe liczebnie - tab.4).

Opinie o złych warunkach życia społeczeństwa i rodzin znajdują potwierdzenie w wypowiedziach dotyczących dochodów. Przeważająca większość badanych uważa, że wzrost dochodów nie nadąży za wzrostem cen (95%), przy czym opinie takie utrzymują się od ponad roku (tab.5). Zmalała obecnie grupa uważających, że mogą kupić ze swych dochodów tyle

⁵ "Nowy ład gospodarczy" - sondaż zrealizowany w dniach 2-4 lutego, na 999-osobowej próbie zatrudnionych w gospodarce uspołecznionej.

samo lub więcej niż rok temu (tab.6). Jednocześnie o 10% wzrosła liczba przekonanych, że może kupić mniej (92% wobec 82%), w tym: znacznie mniej - 58,6, odczuwalnie - 36,6, niewiele - 4,3%.

Od listopada '88 (tab.7) systematycznie rośnie przekonanie, że brak pieniędzy jest bardziej dokuczliwy niż kłopoty z zaopatrzeniem, a od stycznia bieżącego roku pogląd ten zyskuje gwałtownie zwolenników. Dwukrotnie częściej (66,1 wobec 33,5% w sondażu styczniowym) wskazywano na brak pieniędzy jako na bardziej dokuczliwy. Zwiększyła się grupa nie odczuwających (z 2,6 do 4,3%) kłopotów zaopatrzeniowych i pieniężnych łącznie. Wydaje się, że na opinie o rodzaju tych dolegliwości i na zmiany w ich natężeniu wpływ mają nie tylko przekonania o spadku realnej wartości dochodów, ale i dostrzegalna poprawa zaopatrzenia. W przeciwieństwie do lat ubiegłych (tab.8), dziś częściej uważa się, że kłopoty związane z codziennymi zakupami maleją (45,4%), niż że wzrastają (19,1%).

Większość ankietowanych zaopatruje się w sklepach handlu uspołecznionego: w odzież i obuwie - 70, w żywność - 53%. Dość popularną formą zakupów artykułów spożywczych stała się sprzedaż uliczna, z samochodów - 28%; z bazarów i targowisk korzysta 15,6% (znacznie rzadziej kupuje się w ten sposób odzież i obuwie - odpowiednio 6 i 9%). Sklepy prywatne cieszą się stosunkowo małą popularnością, tylko 3% kupuje tam żywność, nieco więcej (9%) odzież i obuwie.

Styczeń - miesiąc gwałtownego wzrostu cen - był ważną próbą dla budżetów rodzinnych Polaków. Większości (58,5%) badanych pieniędzy wystarczyło z trudem, prawie 1/3 - nie wystarczyło: 15% musiało je pożyczać, 13% skorzystało z oszczędności, ponad 3% ratowało się i pożyczką, i sięgnięciem po oszczędności. Tylko co dziesiąty spośród ankietowanych mógł ze swych dochodów coś odłożyć. Podobny był styczniowy bilans finansów pracowników gospodarki uspołecznionej - tab.9.

Znikoma liczba ankietowanych dostrzega poprawę sytuacji materialnej rodziny w ciągu ostatniego miesiąca (4,6%), podczas gdy 47% mówi o pogorszeniu, a 48% o jej stabilności. Można przypuszczać, iż dla większości stabilność oznacza pozostawanie w niekorzystnych warunkach finansowych.

Oceniając stan budżetu domowego w lutym, ponad połowa (55,5%) respondentów uważa, że choć z trudem, ale pieniędzy im wystarczy, 10,5% sądzi, że będzie mogła nawet zaoszczędzić. Po 13% badanych sięgnie do oszczędności bądź pożyczek (6,7% nie ma jeszcze zdania na ten temat). Większe obawy o utrzymanie się z uzyskanych dochodów wyrażali badani w styczniu (tab.10). Obecnie rzadziej wskazuje się na możliwość sięgnięcia do zgromadzonych wcześniej oszczędności. Jest to oczywiste wobec faktu nieposiadania ich przez 65% respondentów.

Wyniki sondażu wskazują, że chociaż budżety rodzinne są nadal napięte, to obecnie ankietowani patrzą spokojniej na możliwości gospodarowania nimi. Od stycznia br. zmniejszyły się przewidywania co do konieczności czynienia znacznych wyrzeczeń (tab.11); dotyczy to przede wszystkim ograniczania ilości kupowanej żywności. Wprawdzie nadal takiej konieczności obawia się większość (60%) ankietowanych, ale jest to już znacznie mniejsza grupa niż w styczniu (78%). Rzadziej też uważa się, że taka potrzeba z pewnością wystąpi (odpowiednio: 29,5 wobec 51,3% w sondażu styczniowym). Nieco częściej badani sądzą, że nie staną wobec takich konieczności, jak: wyprzedaż rzeczy wartościowych, rezygnacja z używek, korzystania z samochodu, wydatków na kulturę, ograniczenie zakupów odzieży. Wzrosły (od 6,5 do 8,5%) grupy osób przekonanych, że na pewno nie będą zmuszone do ubiegania się o pomoc typu: zasiłki i zapomogi, darmowe posiłki, wsparcie rodziny. Na zbliżonym poziomie utrzymuje się częstotliwość wskazań na konieczność: pożyczania pieniędzy na życie, podejmowania dodatkowej pracy, kupowania raczej tańszej żywności. Niemal powszechnie (80%) przewiduje się ograniczenie zużycia prądu.

Mimo zmniejszenia się obaw o konieczność drastycznego ograniczania wydatków domowych, nadal obrona budżetów polega przede wszystkim na zmianach wielkości i standardu konsumpcji, zdecydowanie rzadziej - na poszukiwaniu dodatkowych źródeł dochodów. W styczniu br. podjęcie dodatkowych prac zarobkowych przez któreś z małżonków deklarowało 39% ankietowanych. Nieznacznie większa jest grupa (42%) przewidujących w lutym uzupełnienie w ten sposób budżetu rodziny. Strategia radzenia sobie w trudnej sytuacji finansowej poprzez zmniejszanie wydatków jest w ocenie respondentów charakterystyczna dla większości osób z ich otoczenia (57,2% wskazań), około 1/3 badanych obserwuje w otoczeniu starania o dodatkowe zarobki, blisko 3% - o zasiłki i zapomogi (7,3% nie ma na ten temat wyrobionej opinii).

Niemal powszechne (87,5%) jest przekonanie, że uzyskanie dodatkowych dochodów nie jest łatwe (37% uważa, że bardzo trudne). Poglądy te znajdują potwierdzenie w opiniach na temat możliwości wpływu na własną sytuację materialną. Zdecydowana większość odpowiadających sądzi, że na nasz standard życiowy mają wpływ warunki niezależne (49,5%) lub tzw. szczęście czy przypadek (17,4%). Niespełna 1/3 jest zdania, iż stopa życiowa ludzi zależy od nich samych.

x

x

x

Przedstawione w opracowaniu opinie uprawniają do kilku uogólniających stwierdzeń.

- Przeważająca większość, bo 3/4, ankietowanych ocenia negatywnie materialne warunki życia społeczeństwa, ale już mniej niż połowa (45%) określa jako złą sytuację własnej rodziny.

- Przy utrzymującym się zagrożeniu budżetów rodzinnych nieco rzadziej przewidywana jest konieczność ponoszenia wyrzeczeń (znacznego ograniczenia wydatków).

● Zdecydowanie większym problemem dla gospodarstw domowych w zaspokajaniu potrzeb konsumpcyjnych są pieniądze - ich ilość i realna wartość - niż zaopatrzenie rynku.

Wyniki sondażu wskazują, że mimo pogarszających się ocen poziomu życia społeczeństwa i obaw o stan finansów rodzin nieznacznie zwiększa się optymizm w ocenach szans na poprawę materialnych warunków życia ludzi. Ponad 42% ankietowanych sądzi, że nastąpi ona w ciągu najbliższych dwóch lat (w listopadzie '89 pogląd taki wyrażało 39, w styczniu '90 - 40%).

Tabela 1

w procentach

Ocena poziomu życia ludności	Wskazania respondentów według terminów badań:		
	XI '88	XI '89	II '90
Wzrost	10,7	10,8	5,1
Stagnacja	28,8	28,7	19,4
Spadek	60,2	60,3	75,0

Tabela 2

w procentach

Ocena własnej sytuacji materialnej	Wskazania respondentów według terminów badań:				
	XI '88	IX '89	XI '89	I '90	II '90
Bardzo zła	3,8	7,6	4,5	4,2	6,5
Zła	10,6	15,6	10,9	8,4	12,9
Raczej zła	22,8	24,4	26,8	21,1	25,2
Średnia	47,9	41,3	45,8	53,6	46,3
Dość dobra	8,7	5,8	7,5	9,2	6,6
Dobra	5,5	4,4	3,7	3,2	1,9
Bardzo dobra	0,8	0,8	0,7	0,2	0,5

Tabela 3

w procentach

Ocena sytuacji finansowej	Wskazania respondentów według terminów badań:		
	XI '88	XI '89	II '90
Starcza nam na wszystko bez specjalnego oszczędzania	3,1	2,7	2,9
Żyjemy oszczędnie i starcza nam na wszystko	18,8	17,8	19,4
Żyjemy bardzo oszczędnie, aby odłożyć na poważniejsze zakupy	43,8	39,4	33,0
Pieniądzy starcza nam jedynie na najtańsze jedzenie i ubranie	24,9	26,5	28,0
Pieniądzy starcza nam jedynie na najtańsze jedzenie, nie starcza na ubranie	7,5	11,1	13,9
Pieniądzy nie starcza nawet na najtańsze jedzenie i ubranie	1,7	2,2	2,7

Tabela 4

w procentach

Ocena sytuacji rodziny na tle innych rodzin	Wskazania respondentów z próby:	
	pracowników gospodarki uspołecznionej (2-4 lutego '90)	ogólnopolskiej (16-19 lutego '90)
Lepsza	16,9	11,7
Taka sama	64,7	62,8
Gorsza	18,1	25,2

Tabela 5

w procentach

Czy wzrost dochodów równo- waży podwyżki cen?	Wskazania respondentów według terminów badań:		
	XI '88	XI '89	II '90
Tak	3,6	6,3	3,8
Nie	95,9	93,3	94,9
Trudno powiedzieć	0,1	0,1	1,0

Tabela 6

w procentach

Czy z dochodów można kupić?	Wskazania respondentów według terminów badań:		
	XI '88	XI '89	II '90
Więcej niż rok temu	1,3	2,1	1,1
Tyle samo	12,1	15,4	6,3
Mniej	86,5	82,2	92,1
o ile:			
znacznie	46,3	54,5	58,6
odczuwalnie	35,0	38,3	36,6
niewiele	5,7	7,1	4,3

Tabela 7

w procentach

Co jest bardziej dokuczliwe?	Wskazania respondentów według terminów badań:			
	XI '88	XI '89	I '90	II '90
Brak pieniędzy	16,4	26,7	33,5	66,1
Braki w zaopatrzeniu	16,9	16,1	14,5	3,7
Jedno i drugie	63,8	53,8	48,3	24,6
Ani jedno, ani drugie	1,8	2,0	2,6	4,3
Trudno powiedzieć	1,1	1,2	1,1	1,3

Tabela 8

w procentach

Opinie o kłopotach związanych z codziennymi zakupami	Wskazania respondentów według terminów badań:		
	XI '88	XI '89	II '90
Wzrastają	61,6	36,8	19,1
Są takie, jak były	33,7	45,4	28,4
Maleją	4,1	16,5	45,4
Nie ma takich kłopotów	0,6	1,2	6,5

Tabela 9

w procentach

Opinie o sytuacji finansowej w styczniu	Wskazania respondentów z próby:	
	pracowników gospodarki uspołecznionej (2-4 lutego '90)	ogólnopolskiej (16-19 lutego '90)
Wystarczyło, można było nawet trochę zaoszczędzić	12,0	10,0
Wystarczyło, choć ledwo, ledwo	55,2	58,5
Zabrakło, trzeba było pożyczyć	16,4	14,7
Zabrakło, trzeba było sięgnąć do oszczędności	12,6	13,2
Zabrakło, trzeba było pożyczyć i sięgnąć do oszczędności	3,8	3,3

Tabela 10

w procentach

Opinie o aktualnej sytuacji finansowej	Wskazania respondentów według terminów badań:		
	XI '89	I '90	II '90
Wystarczy, może się nawet nieco zaoszczędzi	15,0	8,7	10,5
Wystarczy, choć ledwo, ledwo	45,1	47,9	55,5
Zabraknie, trzeba będzie sięgnąć do oszczędności	26,7	22,9	13,0
Zabraknie, trzeba będzie pożyczyć	12,9	9,9	13,0
Brak opinii	0,1	8,4	6,7

Tabela 11

w procentach

Czy w tym miesiącu będzie Pan(i) zmuszony(a)	Wskazania respondentów:											
	na pewno tak		raczej tak		raczej nie		na pewno nie		trudno powiedzieć			
	I '90	II '90	I '90	II '90	I '90	II '90	I '90	II '90	I '90	II '90		
Ograniczyć ilość kupowanej żywności	51,3	29,5	27,1	30,3	15,1	29,6	3,5	7,5	2,4	2,9		
Poszukiwać tańszej żywności	57,7	51,0	31,7	36,7	7,1	8,9	1,9	2,3	1,1	1,0		
Wyprzedawać rzeczy wartościowe (N=1056 w lutym)	4,1	2,0	6,0	3,8	45,2	39,8	34,9	47,6	8,3	6,6		
Ograniczyć kupowanie odzieży	49,2	42,1	36,7	39,7	7,9	9,9	2,9	4,5	2,7	2,8		
Ograniczyć wydatki na kulturę - czasopisma, kino, teatr (N=1195 w lutym)	41,7	36,7	33,0	39,4	11,9	15,9	4,6	5,9	4,4	1,8		
Korzystać z wcześniej zgromadzonych oszczędności (N=1163 w lutym)	19,2	11,9	39,1	33,4	19,6	28,1	12,2	16,9	7,3	9,5		
Podjąć dodatkową pracę	18,2	18,3	26,9	22,7	27,9	27,8	17,0	23,4	7,0	5,5		
Korzystać z pomocy rodziny	16,9	12,3	18,1	16,6	33,6	31,5	24,5	33,0	5,7	5,1		
Pożyczać pieniądze na "życie"	4,5	5,7	11,6	11,2	45,8	45,8	28,2	29,1	9,2	7,7		
Ubiegać się o zasiłki, zapomogi	3,0	3,0	7,2	5,4	22,9	18,6	61,1	67,6	5,2	3,9		
Korzystać z posiłków opieki społecznej lub organizacji charytatywnych	1,3	1,1	2,5	1,4	21,4	14,8	69,8	77,8	4,4	3,1		
Rezygnować z zakupu tzw. używek: kawy, papierosów, alkoholu (N=1103 w styczniu, 1165 w lutym)	28,2	25,2	42,5	37,4	19,1	22,3	8,5	12,3	1,6	2,7		
Zrezygnować z wyjazdu na wycieczkę, wczasy (N=391 w styczniu, 524 w lutym)	49,6	47,3	31,7	22,9	8,4	10,5	6,6	9,4	3,6	9,4		
Ograniczyć korzystanie z samochodu (N=379 w styczniu, 506 w lutym)	43,8	38,1	37,8	37,9	10,4	11,1	6,7	8,1	1,3	4,2		
Ograniczyć zużycie prądu	-	38,7	-	40,2	-	12,3	-	5,5	-	2,4		

Tabela 1

w procentach

Charakterystyka badanych	Ocena poziomu życia ludności		
	wzrost	stagnacja	spadek
<u>Płeć</u>			
Mężczyźni	5,7	19,1	75,0
Kobiety	4,6	19,7	75,0
<u>Wiek</u>			
Do 29	6,4	21,8	71,8
30-39	5,2	17,6	77,2
40-59	4,7	17,1	77,4
60 i więcej lat	4,5	22,5	72,3
<u>Miejsce zamieszkania</u>			
Wieś	6,3	17,9	75,5
Miasto	4,4	20,4	74,7
<u>Wykształcenie</u>			
Podstawowe	5,5	20,2	73,7
Zasadnicze zawodowe	4,0	21,0	74,7
Średnie	5,8	17,9	76,3
Ponadśrednie	4,4	17,1	77,8
<u>Zatrudnienie</u>			
Pracownicy gospodarki uspołecznionej	4,5	18,2	77,0
Rolnicy	6,1	14,0	79,3
Emeryci i renciści	5,2	21,9	71,9
<u>Ocena własnej sytuacji materialnej</u>			
Bardzo zła, zła	2,1	11,0	86,3
Raczej zła	2,9	15,6	80,9
Przeciętna	6,6	23,3	69,7
Raczej dobra	9,1	25,3	65,7
Bardzo dobra i dobra	13,9	36,1	50,0
<u>Przynależność do związków zawodowych</u>			
Należący do:			
- "Solidarności"	5,7	19,1	74,8
- OPZZ	5,9	16,8	77,2
Nie należący do żadnych	5,0	19,6	75,0

Tabela 2

w procentach

Charakterystyka badanych	Ocena sytuacji rodziny na tle innych rodzin		
	lepsz	taka sama	gorsza
<u>Płeć</u>			
Mężczyźni	14,0	64,0	21,9
Kobiety	9,6	61,9	28,2
<u>Wiek</u>			
Do 29	10,0	68,7	21,3
30-39	16,8	64,1	18,6
40-59	12,2	63,6	24,2
60 i więcej lat	6,1	54,5	39,0
<u>Miejsce zamieszkania</u>			
Wieś	9,6	63,9	26,1
Miasto	13,0	62,2	24,6
<u>Wykształcenie</u>			
Podstawowe	7,3	57,8	34,8
Zasadnicze zawodowe	12,7	67,3	19,8
Średnie	14,6	65,7	19,7
Ponadśrednie	19,6	67,1	12,7
<u>Zatrudnienie</u>			
Pracownicy gospodarki uspołecznionej	12,0	67,6	20,5
Rolnicy	14,6	65,9	19,5
Emeryci i renciści	5,6	50,7	43,4
<u>Ocena własnej sytuacji materialnej</u>			
Bardzo zła, zła	4,1	43,0	52,9
Raczej zła	5,6	59,7	34,7
Przeciętna	10,4	77,5	11,8
Raczej dobra	46,5	47,5	5,1
Bardzo dobra i dobra	66,7	22,2	11,1
<u>Przynależność do związków zawodowych</u>			
Należący do:			
- "Solidarności"	15,9	64,6	19,5
- OPZZ	10,9	59,4	29,7
Nie należący do żadnych	10,7	62,8	26,2

Tabela 3

w procentach

Charakterystyka badanych	Ocena sytuacji finansowej					
	starczy nam na wszystko specjalnego oszczędzania	żyjemy oszczędnie i starczy nam na wszystko	żyjemy bardzo oszczędnie, aby odłożyć na poważniejsze zakupy	pieniędzy starczy nam jedynie na najtańsze jedzenie i ubranie	pieniędzy starczy nam jedynie na najtańsze jedzenie, nie starczy na ubranie	pieniędzy nie starczy nawet na najtańsze jedzenie i ubranie
<u>Płeć</u>						
Mężczyźni	3,9	19,4	36,5	26,8	11,6	1,7
Kobiety	1,9	19,4	29,9	29,1	16,0	3,6
<u>Wiek</u>						
Do 29	5,2	21,2	37,0	23,0	10,6	3,0
30-39	3,7	22,5	36,4	24,5	10,4	2,5
40-59	1,8	18,5	33,2	32,5	12,0	1,8
60 i więcej lat	1,0	14,8	24,4	31,8	24,4	3,5
<u>Miejsce zamieszkania</u>						
Wieś	3,0	18,6	37,0	28,0	10,6	2,6
Miasto	2,8	19,8	30,5	28,2	16,0	2,7
<u>Wykształcenie</u>						
Podstawowe	1,5	15,2	30,0	32,3	17,1	3,9
Zasadnicze zawodowe	3,4	19,8	34,3	29,6	11,1	1,9
Średnie	3,5	23,5	34,4	22,8	13,4	2,0
Ponadśrednie	5,7	24,7	38,6	21,5	8,2	1,3
<u>Zatrudnienie</u>						
Pracownicy gospodarki uspołecznionej	2,6	18,8	34,9	30,5	10,9	2,2
Rolnicy	3,7	23,8	42,7	21,3	6,1	2,4
Emeryci i renciści	0,7	16,0	20,8	34,4	23,6	4,5
<u>Ocena własnej sytuacji materialnej</u>						
Bardzo zła, zła	0,3	2,7	16,8	34,7	34,7	10,3
Raczej zła	0,5	9,3	28,7	43,9	16,2	1,3
Przeciętna	2,5	25,5	43,9	21,6	6,1	0,4
Raczej dobra	8,1	56,6	31,3	4,0	0,0	0,0
Bardzo dobra i dobra	41,7	38,9	5,6	0,0	8,3	5,6
<u>Przynależność do związków zawodowych</u>						
Należący do:						
- "Solidarności"	3,7	23,7	34,3	23,3	13,1	2,0
- OPZZ	0,0	6,9	38,6	28,7	21,8	4,0
Nie należący do żadnych	3,0	19,4	32,0	29,2	13,6	2,7

Tabela 4

w procentach

Charakterystyka badanych	Odpowiedzi na pytanie: Co w tym roku dla Pana(i) rodziny jest bardziej dokuczliwe?				
	brak pieniędzy	braki w zaopatrzeniu	jedno i drugie	ani jedno, ani drugie	trudno powiedzieć
<u>Płeć</u>					
Mężczyźni	64,4	5,2	25,1	4,0	1,3
Kobiety	67,7	2,3	24,3	4,5	1,3
<u>Wiek</u>					
Do 29	66,1	6,1	23,6	2,4	1,8
30-39	66,6	3,7	24,5	4,0	1,2
40-59	64,2	2,9	26,4	5,1	1,3
60 i więcej lat	68,2	2,3	23,5	5,5	0,6
<u>Miejsce zamieszkania</u>					
Wieś	64,0	3,7	26,8	4,2	1,4
Miasto	67,5	3,7	23,2	4,3	1,2
<u>Wykształcenie</u>					
Podstawowe	70,4	1,9	22,8	3,9	1,0
Zasadnicze zawodowe	64,4	5,0	24,8	4,3	1,5
Średnie	62,2	4,3	27,0	4,8	1,8
Ponadśrednie	62,7	6,3	25,9	4,4	0,6
<u>Zatrudnienie</u>					
Pracownicy gospodarki uspołecznionej	67,4	3,3	24,6	3,7	1,0
Rolnicy	57,3	5,5	30,5	4,3	2,4
Emeryci i renciści	68,1	1,4	24,7	5,2	0,7
<u>Ocena własnej sytuacji materialnej</u>					
Bardzo zła i zła	77,6	1,0	20,7	0,3	0,3
Raczej zła	70,6	1,1	27,3	0,5	0,5
Przeciętna	63,0	3,6	26,7	4,8	2,0
Raczej dobra	52,5	14,1	19,2	12,1	2,0
Bardzo dobra i dobra	25,0	25,0	5,6	44,4	0,0
<u>Przynależność do związków zawodowych</u>					
Należący do:					
- "Solidarności"	65,4	4,1	22,0	6,5	2,0
- OPZZ	73,3	3,0	23,8	0,0	0,0
Nie należący do żadnych	65,9	3,6	25,0	4,2	1,3

Tabela 5

w procentach

Charakterystyka badanych	Opinie o kłopotach związanych z codziennymi zakupami:			
	wzrasta- ją	są takie, jak były	male- ją	nie ma takich kłopotów
<u>Płeć</u>				
Mężczyźni	19,4	27,1	45,2	7,8
Kobiety	18,9	29,8	45,8	5,4
<u>Wiek</u>				
Do 29	19,1	31,0	46,2	3,6
30-39	19,3	25,0	48,0	7,2
40-59	17,1	29,6	45,2	7,8
60 i więcej lat	21,9	28,4	42,3	7,1
<u>Miejsce zamieszkania</u>				
Wieś	21,9	28,1	42,5	7,0
Miasto	17,5	28,8	47,3	6,3
<u>Wykształcenie</u>				
Podstawowe	23,5	31,6	36,8	7,8
Zasadnicze zawodowe	18,3	29,5	45,3	6,8
Średnie	15,6	26,7	51,9	5,5
Ponadśrednie	12,7	19,0	63,9	3,8
<u>Zatrudnienie</u>				
Pracownicy gospodarki uspołecznionej	18,0	27,4	47,5	6,8
Rolnicy	17,9	29,0	43,8	9,3
Emeryci i renciści	24,3	29,9	39,6	5,9
<u>Ocena własnej sytuacji materialnej</u>				
Bardzo zła i zła	32,3	30,9	30,6	6,2
Raczej zła	18,1	33,5	43,9	4,3
Przeciętna	16,1	26,5	49,2	8,1
Raczej dobra	8,1	20,2	64,6	6,1
Bardzo dobra i dobra	13,9	19,4	58,3	5,6
<u>Przynależność do związków zawodowych</u>				
Należący do:				
- "Solidarności"	20,4	24,9	46,5	7,3
- OPZZ	16,8	28,7	43,6	10,9
Nie należący do żadnych	19,0	29,5	45,3	6,1

Tabela 6

w procentach

Charakterystyka badanych	Ocena sytuacji finansowej w styczniu:				
	wystarczyło, można było nawet trochę zaoszczędzić	wystarczyło, choć ledwo, ledwo	zabrakło, trzeba było pożyczyć	zabrakło, trzeba było sięgnąć do oszczędności	zabrakło, trzeba było pożyczyć i sięgnąć do oszczędności
<u>Płeć</u>					
Mężczyźni	11,0	59,8	13,0	12,8	3,1
Kobiety	9,1	57,3	16,3	13,6	3,6
<u>Wiek</u>					
Do 29	10,3	60,9	15,5	9,7	3,0
30-39	10,9	52,2	17,1	15,3	4,5
40-59	10,7	59,1	14,9	12,0	3,3
60 i więcej lat	7,7	63,9	10,6	16,1	1,6
<u>Miejsce zamieszkania</u>					
Wieś	9,6	60,9	14,5	12,2	2,6
Miasto	10,3	57,0	14,9	13,9	3,8
<u>Wykształcenie</u>					
Podstawowe	7,5	59,6	16,5	13,0	3,4
Zasadnicze zawodowe	10,5	57,7	15,4	12,0	3,7
Średnie	13,1	56,9	12,8	14,4	2,8
Ponadśrednie	11,4	60,1	10,8	13,9	3,8
<u>Zatrudnienie</u>					
Pracownicy gospodarki uspołecznionej	9,4	57,9	16,2	13,4	3,1
Rolnicy	12,2	60,4	14,6	10,4	2,4
Emeryci i renciści	6,6	62,6	11,5	16,1	3,1
<u>Ocena własnej sytuacji materialnej</u>					
Bardzo zła i zła	0,7	44,5	27,6	16,6	10,3
Raczej zła	2,9	59,8	16,0	17,6	3,7
Przeciętna	10,8	66,9	10,5	11,0	0,7
Raczej dobra	37,4	52,5	3,0	7,1	0,0
Bardzo dobra i dobra	69,4	16,7	8,3	2,8	2,8
<u>Przynależność do związków zawodowych</u>					
Należący do:					
- "Solidarności"	11,8	58,5	14,2	12,2	3,3
- OPZZ	5,0	57,4	15,8	16,8	5,0
Nie należący do żadnych	10,1	58,2	14,9	13,4	3,2

Tabela 7

w procentach

Charakterystyka badanych	Opinie o sytuacji finansowej:				
	wystarczy, może się nawet nieco zaoszczędzić	wystarczy, choć ledwo	zabraknie, trzeba będzie sięgnąć do oszczędności	zabraknie, trzeba będzie pożyczyć	brak opinii
<u>Płeć</u>					
Mężczyźni	11,4	55,4	13,9	11,0	7,3
Kobiety	9,7	55,6	12,1	14,7	6,3
<u>Wiek</u>					
Do 29	12,4	50,0	10,6	15,5	10,6
30-39	10,4	56,7	13,4	11,6	5,7
40-59	9,8	56,8	14,4	13,1	5,5
60 i więcej lat	10,0	58,5	12,9	11,9	5,5
<u>Miejsce zamieszkania</u>					
Wieś	11,0	54,4	12,3	13,0	8,2
Miasto	10,3	56,2	13,3	12,9	5,9
<u>Wykształcenie</u>					
Podstawowe	7,8	55,3	13,2	14,7	7,8
Zasadnicze zawodowe	9,9	56,5	13,3	14,2	5,2
Średnie	13,6	55,9	11,1	11,3	7,1
Ponadśrednie	15,2	53,8	15,8	7,6	5,1
<u>Zatrudnienie</u>					
Pracownicy gospodarki uspołecznionej	10,1	56,6	13,5	13,0	5,8
Rolnicy	12,2	56,1	9,8	12,2	9,8
Emeryci i renciści	6,9	60,1	13,5	12,5	5,2
<u>Ocena własnej sytuacji materialnej</u>					
Bardzo zła, zła	1,7	42,3	16,2	33,3	4,8
Raczej zła	2,7	59,7	17,2	11,7	7,4
Przeciętna	12,0	61,7	11,1	6,8	7,8
Raczej dobra	40,4	43,4	4,0	4,0	5,1
Bardzo dobra i dobra	55,6	36,1	2,8	2,8	0,0
<u>Przynależność do związków zawodowych</u>					
Należący do:					
- "Solidarności"	12,6	57,7	10,2	13,4	5,3
- OPZZ	3,0	67,3	14,9	11,9	2,0
Nie należący do żadnych	10,5	54,1	13,3	12,9	7,7

Tabela 8

w procentach

Charakterystyka badanych	Odpowiedzi na pytanie: Czy, Pana(i) zdaniem, sytuacja materialna ludzi zależy bardziej od:		
	nich samych	warunków niezależnych od nich	szczęścia, przypadku
<u>Płeć</u>			
Mężczyźni	34,2	50,0	14,8
Kobiety	29,6	49,4	19,8
<u>Wiek</u>			
Do 29	33,5	45,7	20,4
30-39	32,4	49,3	16,6
40-59	30,7	51,6	16,7
60 i więcej lat	30,7	51,5	16,5
<u>Miejsce zamieszkania</u>			
Wieś	30,2	52,8	16,1
Miasto	32,7	47,7	18,3
<u>Wykształcenie</u>			
Podstawowe	29,3	51,8	18,1
Zasadnicze zawodowe	29,8	50,3	18,0
Średnie	36,1	46,5	16,4
Ponadśrednie	34,4	48,4	15,9
<u>Zatrudnienie</u>			
Pracownicy gospodarki uspołecznionej	29,7	51,2	17,8
Rolnicy	36,6	48,2	14,6
Emeryci i renciści	26,7	56,3	16,0
<u>Ocena własnej sytuacji materialnej</u>			
Bardzo zła, zła	12,1	66,1	20,1
Raczej zła	21,5	59,4	17,8
Przeciętna	38,5	43,3	17,4
Raczej dobra	70,7	17,2	12,1
Bardzo dobra i dobra	61,1	30,6	5,6
<u>Przynależność do związków zawodowych</u>			
Należący do:			
- "Solidarności"	36,7	45,7	15,9
- OPZZ	20,8	62,4	16,8
Nie należący do żadnych	30,8	50,0	18,1

Tabela 9

w procentach

Charakterystyka badanych	Odpowiedzi na pytanie: Który ze sposobów radzenia sobie w trudnej sytuacji stosują ludzie z Pana(i) otoczenia?			
	starają się zarobić dodatkowe pieniądze	oszczędzają, zmniejszają wydatki	starają się o zapomogi, zasiłki	trudno powiedzieć
<u>Płeć</u>				
Mężczyźni	35,2	53,3	3,2	8,3
Kobiety	29,9	61,0	2,7	6,4
<u>Wiek</u>				
Do 29	38,1	51,2	1,5	9,1
30-39	36,9	54,5	2,7	5,9
40-59	32,2	59,0	2,2	6,7
60 i więcej lat	21,3	64,8	5,8	8,1
<u>Miejsce zamieszkania</u>				
Wieś	27,9	62,1	2,6	7,3
Miasto	35,3	54,3	3,1	7,3
<u>Wykształcenie</u>				
Podstawowe	26,7	61,5	4,4	7,4
Zasadnicze zawodowe	36,2	50,8	3,1	9,9
Średnie	35,4	57,3	1,3	6,1
Ponadśrednie	39,9	54,4	1,3	4,4
<u>Zatrudnienie</u>				
Pracownicy gospodarki społecznej	33,8	57,7	3,0	5,5
Rolnicy	22,0	66,5	1,8	9,8
Emeryci i renciści	22,6	64,6	4,2	8,7
<u>Ocena własnej sytuacji materialnej</u>				
Bardzo zła, zła	27,8	53,6	8,9	9,6
Raczej zła	26,3	64,7	1,1	8,0
Przeciętna	35,0	57,0	1,6	6,4
Raczej dobra	41,4	54,5	0,0	4,0
Bardzo dobra i dobra	58,3	25,0	8,3	8,3
<u>Przynależność do związków zawodowych</u>				
Należący do:				
- "Solidarności"	41,2	51,0	2,0	5,7
- OPZZ	30,7	56,4	6,9	5,9
Nie należący do żadnych	30,5	59,1	2,7	7,7

Tabela 10

w procentach

Charakterystyka badanych	Odpowiedzi na pytanie: Czy dodatkowe dochody można obecnie uzyskać:				
	bardzo łatwo	raczej łatwo	raczej trudno	bardzo trudno	trudno powiedzieć
<u>Płeć</u>					
Mężczyźni	1,5	10,6	50,3	36,2	1,3
Kobiety	0,6	8,4	51,0	38,1	1,9
<u>Wiek</u>					
Do 29	1,2	11,9	55,5	27,1	4,0
30-39	2,0	10,6	48,5	38,1	0,7
40-59	0,9	8,4	50,4	39,8	0,4
60 i więcej lat	0,0	6,8	49,0	42,6	1,6
<u>Miejsce zamieszkania</u>					
Wieś	0,5	6,1	48,5	42,6	2,1
Miasto	1,4	11,5	52,0	33,8	1,3
<u>Wykształcenie</u>					
Podstawowe	0,3	7,8	49,5	40,3	1,9
Zasadnicze zawodowe	1,2	9,0	51,7	36,8	1,2
Średnie	2,0	10,9	48,9	36,5	1,8
Ponadśrednie	1,3	13,3	57,6	27,2	0,6
<u>Zatrudnienie</u>					
Pracownicy gospodarki uspołecznionej	1,4	9,8	51,9	36,1	0,8
Rolnicy	0,0	4,9	52,4	39,0	3,7
Emeryci i renciści	0,3	7,3	45,1	45,8	1,4
<u>Ocena własnej sytuacji materialnej</u>					
Bardzo zła, zła	1,0	3,8	40,2	54,3	0,7
Raczej zła	0,3	7,2	46,9	43,8	1,9
Przeciętna	1,2	11,4	55,0	30,2	2,0
Raczej dobra	1,0	17,3	65,3	16,3	0,0
Bardzo dobra i dobra	8,3	19,4	50,0	19,4	2,8
<u>Przynależność do związków zawodowych</u>					
Należący do:					
- "Solidarności"	1,2	12,2	52,8	32,5	1,2
- OPZZ	2,0	6,9	50,5	39,6	1,0
Nie należący do żadnych	0,8	9,0	50,5	38,0	1,7